

Сіваш Т. Д. Літня рапсодія, або як організувати урок узагальнення важень про літо і систематизації набутого досвіду / Т. Д. Сіваш // Початкова школа і сучасність : науково-методичний журнал. – 2017. – Вип. 8. – С. 25-27.

Тетяна Сіваш,
аспірант Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

**ЛІТНЯ РАПСОДІЯ,
або як організувати урок узагальнення літніх вражень
і систематизації набутого досвіду
(інтегрований урок у 2-му класі)**

Анотація: У статті автор звертає увагу на потребу формування в учнів початкової школи естетичного світосприймання, пропонує використання інтегрованого підходу до створення освітніх ситуацій, наводить приклад уроку, що інтегрує декілька освітніх концентрів, зокрема читання, природознавства, образотворчого мистецтва.

Ключові слова: початкова школа, інтегрований підхід, інтеграція в початковій школі, художня творчість.

Annotation: In the article the author draws attention to the need for the formation of students in the elementary school of aesthetic worldview, proposes the use of an integrated approach to the creation of educational situations, gives an example of a lesson that integrates several educational concentrators, in particular reading, natural science, fine arts.

Key words: elementary school, integrated approach, integration in elementary school, artistic creativity.

Початок навчання восени передбачає актуалізацію знань, отриманих упродовж попереднього навчального року, рівень яких зазнає зниження у період літніх канікул. З метою збереження та закріплення отриманих учнями знань пропонуємо дібрати для дітей цікаві завдання на літо. Зокрема, це можуть бути спостереження за природними явищами, найцікавіші з яких можна записувати, замальовувати або фотографувати. Утім ставлячи за мету такої роботи виховання любові та бережливого ставлення до природи, не можна спрощувати спілкування дітей з природою лише до формального спостереження за її об'єктами та явищами, до фіксації змін у навколишньому середовищі та пояснення їх з погляду причинно-наслідкових зв'язків.

Необхідно формувати у дітей також навички естетичного оцінювання, які народжують щире, безкорисливе захоплення природою, її життєдайною силою, породжують потребу в збереженні природи (Г. Тарасенко).

Тому логічним є проведення на початку нового навчального року інтегрованого уроку «Літня рапсодія», який дасть змогу узагальнити літні враження учнів і систематизувати набутий емоційно-чуттєвий досвід і сформувати в дитячій уяві цілісний образ літньої природи. Інтегрований підхід до побудови такого уроку є оптимальним, оскільки уможливить різнобічне, варіативне використання інформаційно-змістових блоків з декількох царин пізнання природи – наукової і мистецької. Це сприятиме узагальненню дітьми вражень від зустрічей з літніми явищами, збагатить сприймання, мислення, почуття учнів, дасть їм змогу охопити цілісно (інтелектуально та емоційно) проблему неповторності і самоцінності явищ природи.

Формування цілісної картини світу молодшого школяра є важливим завданням початкової ланки освіти, оскільки її пріоритетом була і залишається практична спрямованість змісту навчання, інтеграція знань, що дає змогу врахувати психологічну особливість молодших школярів — цілісність сприймання і засвоєння навколишньої дійсності. Лише освіта, яка одночасно формує достовірну наукову і художню картину світу, може допомогти молодим поколінням логічно і ціннісно-емоційно, тобто цілісно зрозуміти довкілля та сприймати себе його частиною.

Інтеграція (від лат. *integer* – *повний, цілісний*) шкільного змісту може бути повною або частковою. Блискучі приклади проведення інтегрованих уроків є у досвіді В.Сухомлинського – це так звані «уроки мислення в природі», які проводились у Павлівській школі для 6-річних учнів. Дослідники вважають це інтеграцією основних видів пізнавальної діяльності (спостереження, мислення, мовлення) з метою навчання, виховання і розвитку дітей 6 – 7 років (О. Савченко).

Інтегрований підхід до створення освітньо-виховних ситуацій у роботі з учнями 1-2 класів дозволяє широко застосовувати художньо-творчі завдання,

які не лише сприяють розвитку творчого мислення та уяви молодших школярів, вдосконаленню навичок мистецької діяльності, але й зможуть піднести дитяче світосприйняття на належний емоційно-образний рівень. Наводимо приклад такого уроку для учнів 2-го класу, що інтегрує декілька освітніх центрів, зокрема читання, природознавства, образотворчого мистецтва.

Мета інтегрованого уроку «Літня рапсодія»: вчити розуміти зображувальні можливості художнього слова на прикладах літературного пейзажу; розвивати образне мислення та уяву, збагачувати словниковий запас дітей у контексті виховання любові до рідної природи; формувати здатність до опису краси літньої природи і передачі позитивних емоцій, які вона викликає; розвивати спостережливість дітей щодо сезонних змін у природі; виховувати бережливе ставлення до природи і готовність допомогти природі влітку; формувати навички художньо-творчої діяльності на теми літньої природи в межах ознайомлення дітей з технікою колажу.

Обладнання: дитячі творчі роботи, виготовлені учнями під час літніх канікул, гербарії, фотографії, малюнки тощо. Допоміжні матеріали: картон, кора, глина, тканина, пластилін.

Хід уроку:

1. Організаційний момент.

1.1. Музичне вітання.

Треба дружньо привітатись

– Добрий день!

Разом голосно сказати

– Добрий день!

Вліво, вправо поверніться,

Туди, сюди посміхніться

– Добрий день!

– Добрий день!

– Добрий день!

1.2. Гра «Літні очікування»

– У нас на дошці є «Дерево очікувань», а на партах у вас лежать «зачаровані листочки». Запишіть на них, чого ви очікували від літа, та прикріпіть їх до нашого дерева.

1.3. Вправа «Мікрофон».

Учні висловлюють вголос свої очікування від літа і канікул (*наприклад: дуже люблю купатися в річці, хотів би поїхати до моря, збирав би лісові ягоди з друзями, шукали б у полі лікарські рослини, годувала би курчат у бабусі в селі, доглядала б за трояндами на дачі, люблю косити з братом траву, працював би на городі з татом тощо*).

2. Мотивація навчальної діяльності, визначення завдань заняття.

Клас прикрашений за літніми мотивами, звучить музика А. Вівальді (концерт «Літо» з циклу «Пори року»).

– Рідна природа приносить нам безліч подарунків. Є у ній і така пора року, яка приваблює нас різнобарв'ям, звучанням та пахощами. Вона духмяна, смачна, голосиста та дзвінка. Про яку пору року йде мова?

– Сьогодні ми з вами будемо згадувати літо.

3. Розширення, поглиблення знань учнів.

3.1. Природознавча навутичка.

– Пригадайте, які зміни відбуваються у природі з настанням літньої пори року та запишіть це у «павутинці». (Сонце влітку піднімається високо, вдень припікає; небо блакитне, чисте; хмарки білі, пухнасті; дні спекотні, довгі, безвітряні; ночі короткі, теплі, задушливі; трапляються грозові буревії, зазвичай тепло та спекотно; цвітуть трави на луках, у полі, досягають ягоди, плоди, насіння; нереститься риба, птахи та звірі готують своїх дитинчат до самотійного життя.

3.2. Чарівне слово.

– Послухайте, як описує Олександр Копиленко літній день в оповіданні «Опівдні»:

Яке ж пекуче липнече сонце! Зараз полудень, і воно високо стоїть над головою. Здається, нікуди не сховатися від нещадного проміння.

Та ні. Ось невеличке озерце, кругле, схоже на голубе блюдечко, в зеленій облямівці. Але, мабуть, глибоке, раз його не висушило сонце. Круг нього лоза заглядає в воду, ніби в дзеркало милується. Кілька високих, крилатих верб тихо ворухнуть гострим листям.

Тут в тіні верби можна й відпочити, та й собі заглянути у воду. Ось виринула поруч зелена жаба, вирячила свої булькаті очі і злякано знову пірнула.

Вирує життя в озерці, під водою і на поверхні. Легко літають бабки, схожі на малесенькі літаки, з проворними крильцями. Ловлять свою здобич.

А ось кружляють по воді вертячки, вони теж полюють, ці хижі чорненькі жучки. А коли спробувати їх вхопити — миттю пірнуть. Під водою їх теж не так легко вхопити, бо у них ніби чотири ока, і вони одночасно бачать, що робиться на поверхні і під водою. Ці каві жучки.

Довгасті водомірки бігають по воді, немов на ковзанах на ковзанці. Водомірки дуже легенькі, а лапки густо вкриті волосинками і не намокають. От ці жучки й міряють поверхню води. Полюють на дрібних комах, на різних мушок.

– Скажіть, з чим порівнює автор невеличке озерце? (із голубим блюдечком в зеленій облямівці)

– Як описує автор бабок? (малесенькі літаки з прозорими крильцями)

– Хто такі вертячки (хижі чорненькі жучки, які одночасно бачать, що робиться на поверхні і під водою)

– Хто і навіщо бігає по воді, немов на ковзанах (Водомірки – легенькі, а лапки густо вкриті волосинками і не намокають; полюють на дрібних комах).

– Літо – пора року, яка надихає митців, в тому числі й поетів. Пригадайте, як поети змальовують картини природи? (поет малює словами, тому щоб «побачити» ці картини, потрібно виразно прочитати вірш, подумки уявляючи все те, що у ньому зображає поет).

– Послухайте вірш «Чарівний край», який написав Олександр Олесь. Спробуйте подумки уявити картини літньої природи і потім описати її своїми словами.

*Дві хмароньки плили кудись
в убранні золотім
і мовчки зупинилися
над краєм чарівним.
Річки ясні жемчужились,
шуміли і плили,
лани мішались з луками,
пахтіли і цвіли.
І довго ще дві хмароньки
стояли мовчки в ряд
і, пливучи, спинилися,
щоб глянути назад.*

3.3. Літня палітра (обговорення літературно-виразжальних засобів)

– Підберемо кольори до яскравих образів, створених поетом. Якими кольорами можна «розфарбувати» окремі рядки вірша? Наприклад: «*Дві хмароньки плили кудись в убранні золотім*» (молочно-білими, сяючими, золотистими тощо); «*річки ясні жемчужились*» (світлими, променистими, блискучими, перламутровими тощо); «*лани мішались з луками, пахтіли і цвіли*» (сонячними, теплими, барвистими, соковитими тощо).

– Якого кольору найбільше на художній палітрі літа? (зеленого)

– Які ж його відтінки ми бачимо в лісах, садах, парках? (зелений, яскраво-зелений, ясно-зелений, темно-зелений, смарагдовий, яблучний, бірюзовий, м'ятний тощо).

– Які дерева та кущі літня природа розмалювала у яснобарвну зелень? (акацію, яблуню, вербу, березу, ясен, горобину)

– Назвіть рослини, яким вона надала темноколірну зелень? (ялина, сосна, липа, бузина, клен, вільха, тополя, дуб, барвінок, в'яз, бузок)

4. Практична діяльність учнів. Розвиток художньо-творчих здібностей.

4.1. Колективно-групова творча діяльність.

– Спробуємо відобразити красу природи влітку в техніці колажу. Колаж – це мистецтво наклеювання на площину різноманітного матеріалу, тканини, природного матеріалу, гіпсу, паперу, пластиліну, вирізок з журналів .

– Розглянемо виставку дитячих робіт в техніці колажу (вчитель описує дитячі роботи, виконані різним матеріалом).

– Спробуємо об'єднати ці матеріали і створити одну колективну роботу. Завдання будуть виконуватися в окремих групах. Учитель кожній групі роздає завдання:

I група – *дизайнери*: робота з природнім матеріалом (тло: засушене листя, гілочки, квіти);

II група – *флористи*: робота з нитками (квіти: основа з паперу, вкрита різаними нитками);

III група – *садівники*: робота з пластиліном і серветками (дерева: стовбур і крона – пластилін рельєфної форми, квіти і листя – розфарбовані рвані серветки);

– Починаємо з тла. Після того просуваємось із заднього плану до переднього. Кожний наступний елемент повинен трішки прикривати попередній і, наближуючись до глядача, збільшуватись у розмірі.

(Діти працюють, і потім кожний учень підходить до спільної площини і прикріплює клеєм свій витвір, підбираючи з допомогою вчителя потрібне місце за законами композиції. Поступово робота підходить до завершення. Велике полотно, покрите виробами з різноманітних матеріалів, перетворюється на справжній колаж.

– Ось ми і відтворили красу літньої природи. Наша картина-колаж є справжнім витвором мистецтва. А як же назвемо нашу картину? (*наприклад, «Літні спогади», «Літня пісня», «Симфонія літніх вражень», «Літня рапсодія» тощо*)

4.2. Вправа «Добре-погано» (пошук правильного вчинкового шляху для збереження літньої природи).

– Ми побачили в пташиному гніздечку яєчка і взяли їх у руки, аби роздивитися краще. (*Неправильно, адже не можна зачіпати пташині яйця і порушувати гармонію пташиного гнізда, потрібно обережно обійти знахідку*);

– Збираючи гриби, ми не виривали їх з ґрунту, а зрізали ножиком. (*Правильно, адже наступного року ми знову очікуємо гриби на цьому місці*).

– Гуляючи лісом, ми голосно співаємо пісні. (*Неправильно, адже тим галасом розлякуємо тварин і пташок, заважаємо їм вигодовувати дитинчат*).

– Натрапивши на мурашник, ми не руйнували його палками, а обтирали паличками як імпровізованою огорожею. (*Правильно, тоді на мурашник ніхто не наступить і не пошкодить вибудоване комашками житло*).

5. Підсумок уроку.

– Отже, літо принесло нам безліч подарунків. Давайте спробуємо їх порахувати (*веселі канікули, тепле сонячне сяйво, купання у водоймах і засмага для*

здоров'я, краси, сили; музика дзюрчання струмочків та річок, плюскотіння морських хвиль, радісний спів пташок і дзижчання комашок, чудовий смак літніх ягід, грибів, духмяний аромат квітучих лук і полів, скошеного сіна, та багато інших цікавих знахідок і відкриттів).

Чи справдились ваші літні очікування? За що ж ми подякуємо літу? Вдома складіть віршик про літо і про все, що так тішило й надихало вас під час канікул.